

ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების აუცილებლობა

ნინო არაშვილი

ეკონომიკის მაგისტრი,
ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია, ქვეყნის მხრიდან პირდაპირი და ირიბი ზემოქმედება ბიზნესზე. პროტექციონისტული პოლიტიკა და მისი გამოყენების აუცილებლობა.

ბიზნესის განვითარება ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მნიშვნელოვანი ფაქტორია. ბიზნეს-გარემოს გამართული ფუნქციონირებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყანაში თავისუფალი კონკურენციის არსებობას.

კონკურენციის პოლიტიკის გატარება აუცილებელი პირობაა ცივილიზებული საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბებისათვის, რადგან კონკურენცია წარმოადგენს დემოკრატიის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ობიექტურ საფუძველს. აღნიშნულიდან გამომდინარე დიდ როლი ენიჭება ანტიმონოპოლიურ რეგულირებას, რომლის მთავარი დანიშნულებაა კონკურენციის დაცვა და სტიმულირება.

საკვანძო სიტყვები: რეგულირება, ღია ეკონომიკა, საბაზრო ეკონომიკა, ანტიმონოპოლიური რეგულირება, პროტექციონიზმი.

შესავალი

ღია ეკონომიკის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს სახელმწიფოებმა. მათ საკუთარ თავზე აიღეს საექსპორტო წარმოების სტიმულირების ფუნქცია. ხელი შეუწევს საქონლისა და მომსახურების ექსპორტს, ეროვნული ბიზნეს-სუბიექტების უცხოურ ფირმებთან კოოპერაციას, საგარეო-ეკონომიკური კავშირების განვითარებას.

ეკონომიკის ღიაობა არ ხსნის სახელმწიფოს მარეგულირებელ როლს. ქვეყნის ეკონომიკა უნდა ეფუძნებოდეს ეფექტიანობის,

კონკურენტუნარიანობის და ეროვნული უსაფრთხოების პრინციპების დაცვას. ამისათვის საჭიროა საელმწიფომ შეიმუშაოს ექსპორტ-იმპორტისა და კაპიტალის მიგრაციის სტრატეგია, ეგრეთვე საბაჟო, სავალუტო, საგადასახადო, საკრედიტო, ინვესტიციური პოლიტიკა, რომლებიც უზრუნველყოფენ საერთაშორისო ეკონომიკაში მათ მაქსიმალურ ჩართვას.

ძირითადი ტექსტი

სხვადასხვა ქვეყანაში დროის განსხვავებულ პერიოდში ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის ხარისხი და მასშტაბები განსხვავებულია. გასული საუკუნის დასაწყისამდე ამერიკის შეერთებული შტატებისა და დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში მოქმედებდა თავისუფალი კონკურენციის პრინციპი, რაც განაპირობებდა ეკონომიკაში საელმწიფოს ჩაურევლობას. თავისუფალი კონკურენციის ბაზაზე წარმოქმნა მსხვილი კორპორაციები, რომლებიც აკონტროლებდნენ მთელი დარგის საფინანსო-ეკონომიკურ საქმიანობას, თავს ახვევდნენ ბაზარს მონოპოლიურ ფასებს. ამით ისინი ხელს უშლიდნენ თავისუფალი მენარმეობის განვითარებას და საბაზრო მექანიზმების ნორმალურ ფუნქციონირებას. წარმოიქმნა სიმდიდრისა და სიღარიბის უკიდურესობანი, რაც მოითხოვდა უთანასწორობის რაღაც თანაფარდობაში მოყვანას. ყოველივე ზემოთ თქმულმა განაპირობა, თითოეული ადამიანის ეკონომიკური ინტერესების დაცვის მიზნით, ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების აუცილებლობა. გადასაწყვეტი იყო ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის ფორმები და ფარგლები. სახელმწიფოს მიერ ბიზნესის რეგულირების მრავალფეროვანი ფორმები გამოიყენება, რომლებიც ახორციელებენ არა მხოლოდ ბიზნესის მოქმედების რეგლამენტირებას, არამედ მისი მხარდამჭერი აქტიური პოლიტიკის გატარებასაც. ბიზნესის მხარდაჭერის ტრადიციული მეთოდების გამოყენებას მრავალი ქვეყანა არასაკმარისად მიიჩნევს, და სახელმწიფოსგან მოითხოვს უფრო ფართო მხარდაჭერას.¹ უმეტესად აპროტესტებენ მკაცრ საგადასახადო

1 Мировая экономика и Международный бизнес. Учебник. 2-е изд. Перепаб. И доп./кол. авт. Под общ. Ред. Д-ра Экон. наук, проф. В.В. Полякова и д-ра экон. наук, проф. Р. К. Щенина. - М. ЖКнОРУС, 2005.

სისტემას და მაღალ საშემოსავლო გადასახადებს. ზოგიერთ ქვეყანაში ბიზნესის განვითარებას ხელს უშლის მოძველებული კანონმდებლობა, პოლიტიკური სიტუაცია და არასტანდარტული ეკონომიკური მდგომარეობა.¹

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ბიზნესის განვითარების სტრატეგიის ძირითად პარამეტრებად ინფორმაციული ტექნოლოგიები გვევლინება, რომელთა ბაზაზე ყალიბდება გლობალური ბიზნესი, რაც განაპირობებს გლობალური მონოპოლიების გაბატონებას, თავისუფალ კონკურენციის შეზღუდვას და მათ საქმიანობაზე სახელმწიფოს ზეგავლენის შესუსტებას. საჭიროა სახელმწიფომ კორექტირება შეიტანოს ეკონომიკური პოლიტიკის სტრატეგიაში, რათა წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების გზით უზრუნველყოს მყარი ეკონომიკური ზრდა, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნით მოსახლეობის სოციალური დაცვის სისტემის ამაღლება. ჩვენს ქვეყანაში სახელმწიფოს როლი სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების მართვაში დაბალ დონეზეა, რიგი ეკონომიკური პროცესები თვითდინებაზეა მიშვებული, რაც ვერ უზრუნველყოფს საბაზრო ეკონომიკის ზრდის მაღალ ტემპს, საწარმოო ძალთა სათანადო დონეზე განვითარებას, მოსახლეობის სოციალურ დაცვას, მათი ცხოვრების დონის ამაღლებას და ასე შემდეგ. აქ საჭიროა საბაზრო თვითრეგულირების ქმედითუნარიანობის ამაღლება, რაც მოითხოვს სახელმწიფოს აქტიურ ჩართვას საბაზრო ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებაში, თუმცა აუცილებელია, საბაზრო თვითრეგულირებისა და ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების ოპტიმალური ბალანსის მიღწევა. ბიზნესის სახელმწიფო რეგულირების სფეროში.²

ბიზნესის განვითარება ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მნიშვნელოვანი ფაქტორია. ბიზნესგარემოს გამართული ფუნქციონირებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყანაში თავისუფალი კონკურენციის არსებობას. კონკურენციის პოლიტიკის გატარება აუცილებელი პირობაა ცივილიზებული საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბებისათ-

1 რ. ჯავახიშვილი. საერთაშორისო ბიზნესის პრობლემები. თბ., 2007.

2 ღურცკაია კ., ღურცკაია თ., საერთაშორისო ბიზნესი. თბ., 2010წ.

ვის, რადგან კონკურენცია წარმოდგენს დემოკრატიის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ობიექტურ საფუძველს. აღნიშნულიდან გამომდინარე დიდ რილი ენიჭება ანტიმონოპოლიურ რეგულირებას, რომლის მთავარი დანიშნულებაა კონკურენციის დაცვა და სტიმულირება. ანტიმონოპოლიური პოლიტიკა ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების შემადგენელი ნაწილია, რომლის მთავარი დანიშნულებაა, ერთი მხრივ, უზრუნველყოს მაღალი ეფექტიანობის მქონე მსხვილმასშტაბიანი ეკონომიკური უპირატესობების გამოყენება და, მეორე მხრივ, განახორციელოს კონკურენციის განვითარების მიზნით, ამ ეკონომიკის შესაძლო ნეგატიური შედეგების განეიტრალება. კონკურენციის პოლიტიკისა და რეგულირების სფეროში მიღებული სამართლებრივი ნორმები ემსახურებიან მონოპოლიათა ძალაუფლებისა და საზოგადოებრივი ინტერესების დაცვას, რომლის მიღწევის საქმეში, კონკურენციის კანონმდებლობა და რეგულირება ასრულებს მთავრობის ძირითადი ინსტრუმენტის ფუნქციას. თუმცა აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ ეს ინსტრუმენტები განხორციელდებიან ხასიათისა და ზემოქმედების ზომების მიხედვით. შესაბამისად, კანონმდებლობა კონკურენციის სფეროში და რეგულირება არ წარმოდგენს სინონიმურ მცნებებს. უფრო მეტიც, შეიძლება გამოიყოს კონკურენციის კანონმდებლობის და რეგულირების პრობლემის შესაძლო შეთანხმებულობის შემდეგი ოთხი ვარიანტი. —

- ✓ რეგულირება შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს კონკურენციის პოლიტიკას;
- ✓ რეგულირებას შეუძლია შეცვალოს კონკურენციის პოლიტიკა;
- ✓ რეგულირებას შეუძლია მოახდინოს კონკურენციის პოლიტიკის კოპირება;
- ✓ რეგულირების სისტემას შეუძლია გამოიყენოს კონკურენციის საკითხებით დაკავებული ორგანოს მეთოდები.¹

1 Типовой закон о конкуренции – Серия документов ЮНКТАД по проблематике законодательства и политики в области конкуренции. Организация объединенных наций. Женева, 2003.

ჩაკეტილი ეროვნული მეურნეობიდან ღია ეკონომიკაზე ქვეყნების თანდათანობით გადასვლა, რომლის მიზანია მათი მსოფლიო ინტეგრაციული პროცესში ჩართვა გასული საუკუნის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ტენდენციაა. ტრანსეროვნული კომპანიების ეკონომიკური და სავაჭრო პოლიტიკა ამ პროცესის დაჩქარებას უწყობდა ხელს. ტრანსეროვნული კომპანიები, მიისწრაფვიან რა ახალი ბაზრების შექმნისა და საბაჟო ბარიერებისაგან თავის არიდებისაკენ, სხვადასხვა ქვეყნებში ქმნიან მრავალრიცხოვან ფილიალებს, შვილობილ კომპანიებს, რაც საბოლოოდ იწვევს საერთაშორისო ბიზნესის ინტეგრაციისა და ქვეყანათაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავებას.

ღია ეკონომიკის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს სახელმწიფოებმა. მათ საკუთარ თავზე აიღეს საექსპორტო წარმოების სტიმულირების ფუნქცია. ხელი შეუწყვეს საქონლისა და მომსახურების ექსპორტს, ეროვნული ბიზნეს-სუბიექტების უცხოურ ფირმებთან კოოპერაციას, საგარეო-ეკონომიკური კავშირების განვითარებას.

გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან ეკონომიკური საზღვრების ლიბერალიზაცია თანდათანობით გაღრმავდა ზოგიერთ განვითარებად ქვეყანაში, მათ შორის ჩინეთში და პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში. ამ გარემოებამ ხელი შეუწყო ამ ქვეყნების ეკონომიკაში საგარეო ფაქტორების გამოყენებას, უცხოური მონივნავე ტექნოლოგიების, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევების და წარმატებული პრაქტიკული გამოცდილების დანერგვას. ეკონომიკური კავშირების გამარტივებამ შექმნა დამატებითი მატერიალური, ფინანსური და შრომითი რესურსების საერთაშორისო სანარმოო პროცესში ჩართვის შესაძლებლობა. ამასთანავე ეკონომიკის ღიაობა არ ხსნის სახელმწიფოს მარეგულირებელ როლს. ქვეყნის ეკონომიკა უნდა ეფუძნებოდეს ეფექტიანობის, კონკურენტუნარიანობის და ეროვნული უსაფრთხოების პრინციპების დაცვას. ამისათვის საჭიროა საელმწიფომ შეიმუშაოს ექსპორტ-იმპორტისა და კაპიტალის მიგრაციის სტრატეგია, ეგრეთვე საბაჟო, სავალუტო, საგადასახადო, საკრედიტო, ინვესტიციური პოლიტიკა, რომლებიც უზრუნველყოფენ საერთაშორ-

ისო ეკონომიკაში მათ მაქსიმალურ ჩართვას.

ეკონომიკის გახსნილობას თან ახლავს გარკვეული წინააღმდეგობები. იგი, აღრმავებს რა ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციის პროცესს, რაც ხსნის, ერთი მხრივ, წინააღმდეგობას ქვეყანათა თავისუფალ ვაჭრობაზე ორიენტაციასა და, მეორე მხრივ, შიდა ბაზრების დაცვასა და საექსპორტო ექსპანსიის სტიმულირებას შორის. ამ წინააღმდეგობათა დაძლევა ან შენელება შესაძლებელია ქვეყნის ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების მეშვეობით.

ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირება წარმოადგენს ეკონომიკაში სახელმწიფოს მონაწილეობის ერთ-ერთ ძირითად ფორმას, რომლის დროსაც სახელმწიფო ახდენს ზემოქმედებას რესურსების და შემოსავლების განაწილებაზე, ეკონომიკური განვითარების დონისა და ტემპებზე, ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობაზე. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირება წარმოადგენს საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და მაკონტროლებელი ხასიათის ტიპურ ღონისძიებათა სისტემას, რომელიც ხორციელდება სახელმწიფო დანესებულებებისა და საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და ეკონომიკის სტაბილური განვითარების მიზნით. დღევანდელ ეტაპზე, მიუხედავად იმისა, რომ საბაზრო სისტემები და მექანიზმები კარგადაა აპრობირებული და მისაღების მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყნისათვის, ეკონომიკის სტაბილური განვითარება შეუძლებელია სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე. ამის ნათელი მაგალითია 2008-2009 წლების მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, საიდანაც გამოსავალი მხოლოდ სახელმწიფოთა ერთობლივი ჩარევის გზით იქნა მიღწეული. კრიზისის შემდგომ მსოფლიო თანასაზოგადოებამ და სახელმწიფოთა მეთაურებმა (G-20, G-8) ერთხმად აღიარეს ეკონომიკის რეგულირებაში სახელმწიფოს როლის გაძლიერების აუცილებლობის შესახებ.¹

დღევანდელ პირობებში საუბარი მიდის არა ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების მიზანშეწონილობაზე, არამედ მის მასშტაბებზე, ფორმებზე და ინტენსივობაზე.

1 ი. მესხია. საერთაშორისო ვაჭრობა. თბილისი 2011.

საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის საკვანძო შემადგენელი ნაწილია, საგარეო ბიზნეს პოლიტიკა, რომელიც მიმართულია სხვადასხვა ქვეყნებთან და ქვეყნის ჯგუფებთან სავაჭრო ურთიერთობათა რეგულირებისა და განვითარებისაკენ. ამ პოლიტიკის მიზანია, ქვეყნისა და მისი ბიზნესის პოზიციების გამტკიცება მსოფლიო ბაზარზე და მთლიანად ეკონომიკური განვითარების პირობების გადანეწევა მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციის დახმარებით.

სახელმწიფოს საგარეო ვაჭრობის პოლიტიკამ უნდა გაითვალისწინოს, როგორც საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში მიმდინარე ჰარმონიზაციის პოზიტიური ტენდენციების, ასევე ის ნეგატიური მხარეები, რომლებიც დაკავშირებულია საერთაშორისო კონკურენციის გამწვავებასთან და სხვა ფაქტორებთან. ამიტომ საგარეო ვაჭრობის პოლიტიკა, ანუ, რაც იგივეა, საგარეო ვაჭრობის სახელმწიფოებრივი რეგულირება, თავის თავში მოიცავს ორ ტენდენციას: ლიბერალიზაციას და პროტექციონიზმს. უნდა ითქვას, რომ დილემა, რომელია უკეთესი - პროტექციონიზმის თუ თავისუფალი ვაჭრობა, ჯერჯერობით ეკონომისტების და პოლიტიკოსების თავსატეხ გამოცანად რჩება. ასე იყო წინა საუკუნეში და ასე რჩება დღესაც. სხვადასხვა ისტორიულ ეტაპებზე ჭარბობდა ხან ერთი, ხან მეორე შეხედულება. გასული საუკუნის 30-60-იან წლებში მსოფლიო მეურნეობაში განმტკიცდა ლიბერალიზაციისა და თავისუფალი ვაჭრობის ტენდენცია, მაგრამ 70-იანი წლებიდან სახელმწიფოებმა დაიწყეს შიდა ბაზრების დახურვა, რისთვისაც იყენებდნენ არ მხოლოდ სატარიფო სისტემას, არამედ არასატარიფო ბარიერებსაც. განსაკუთრებით მაღალი სატარიფო დაცვის დონით გამოირჩეოდნენ ამერიკული და იაპონური ბაზრები.

1980-იანი წლებიდან მსოფლიოს განვითარებულმა ქვეყნებმა აქცენტი კვლავ ლიბერალიზაციისაკენ აიღეს. 1990-იან წლებში მზა პროდუქციაზე იმპორტის საშუალო არითმეტიკულმა საბაჟო გადასახადმა ამერიკის შეერთებულ შტატებში 7%-მდე დაიწია, რაც უმნიშვნელოდ აღემატებოდა იაპონიას, ხოლო ჩამორჩებოდა კანადისას და უტოლდებოდა ევროკავშირში დადგენილ სიდიდეს.

ამ ქვეყნებში ნახევარფაბრიკატებზე ბაჟი მერყეობდა 6,1-6,3 პროცენტის ფარგლებში, ამასთან ამერიკული იყო მინიმალური. მაგრამ ბაჟი ნედლეულზე უფრო მაღალი იყო, ვიდრე ევროკავშირსა და იაპონიაში. აშშ, გამოდის რა საერთაშორისო ბიზნესის ლიბერალიზაციის მხარდასაჭერად, ისევე როგორც სხვა ქვეყნები, მაქსიმალურად ცდილობს ეროვნული ბაზრის უცხოური ბაზრების კონკურენტებისაგან დაცვას.¹

ლიტერატურა:

1. მესხია ი.; საერთაშორისო ვაჭრობა. თბილისი 2011.
2. ლურცკაია კ; ლურწკაია თ; საერთაშორისო ბიზნესი. თბ., 2010წ.
3. ჯავახიშვილი რ; საერთაშორისო ბიზნესის პრობლემები. თბ., 2007.
4. Мировая экономика и Международный бизнес. Учебник.2-е изд. Перепаб. И доп./кол. авт. Под общ. Ред. Д-ра Экон. наук, проф. В.В. Полякова и д-ра экон. наук, проф. Р. К. Щенина. - М. ЖКНОРУС, 2005.
5. Типовой закон о конкуренции – Серия документов ЮНКТАД по проблематике законодательства и политики в области конкуренции. Организация объединенных наций. Женева, 2003.
6. S.J. Evenett, Crisis-era protectionism one year after the Washington G20 meeting, The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects, 2009
7. www.cigionline.org
8. www.internationallawoffice.com

REFERENCES:

1. Meskhia I; International Trade, Tbilisi, 2011 (in Georgian Language);
2. Ghurckaia K; Ghurckaia T; International Bussines, Tbilisi 2010 (in Georgian Language);

1 S.J. Evenett, Crisis-era protectionism one year after the Washington G20 meeting, The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects, 2009

3. Javakhishvili R; Problems of International Bussines, Tilisi 2007 (in Georgian Language);

4. World economy and International business. Book 2-e prod. Repub. And additional. bus. Under a general Edition. Dr. Econ. sciences, prof. V. V. Polyakov and Dr. econ. sciences, prof. R. K. Shchenin. - M. ZHK-NORUSS, 2005.

5. The model faire about the competition – a Series of documents of UNCTAD on a perspective of the legislation and policy in the field of the competition. United Nations Organization. Geneva, 2003.

6. S.J. Evenett, Crisis-era protectionism one year after the Washington G20 meeting, The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects, 2009

7. www.cigionline.org

8. www.internationallawoffice.com

THE NEED FOR STATE REGULATION OF ECONOMY

Nino Aroshvili

Master in Economics, PhD

RESUME

The article discusses the direct and indirect impact on business, the protectionist policies and the need for its use.

The business development of any country depends on the economic and social development that is an important factor. The business environment is of great importance for the normal functioning of free competition in the country.

The competition policy is the necessary condition for the development of civilized market relations, because the competition is one of the important objective basis for the development of democracy. Furthermore, the major role of the anti-monopoly regulation is to protect and stimulate competition.

Keywords: Regulation; The open economy; Market Economy; Regulation; Antimonopoly; Protectionism.